

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASHDA KLASTER TIZIMINI JORIY QILISH MEXANIZMLARI.

Otaqulova Gulzoda Faxriddin qizi, 2-kurs talabasi

Ung'arov Jahongirbek Yo'ldosh o'g'li, assisteti

Jizzax Politehnika instituti, Jizzax, O'zbekiston

Annotatsiya: Ushbu takliflar qishloq xo'jaligida yetishtirilayotgan maqsulotlarni raqobatbardoshligini ta'minlashda albatta klaster tizimini joriy qilish bugungi kunning dolzarb masalasi hisblanadi. Shu nuqtai nazardan ushbu maqolada qishloq xo'jaligi mahsulotlarini raqobatbardoshligini ta'minlashda klaster tizimini joriy qilish mexanizmlari bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqobat, klaster siyosati, davlat-xususiy sheriklik, intervension klaster siyosati, shartnoma munosabatlari, kooperatsiya, ixtisoslashuv, kontsentratsiya, ishlab chiqarish klasteri, innovatsion klaster, aksionizatsiya, kooperatsiya yoki klasterlash mexanizmlari

Abstract: These proposals are of course the current issue of the introduction of a cluster system in ensuring the competitiveness of agricultural products. In this regard, this article develops recommendations on the mechanisms for implementing a cluster system to ensure the competitiveness of agricultural products.

Keywords: competition, cluster policy, public-private partnership, intervention cluster policy, contractual relations, cooperation, specialization, concentration, production cluster, innovation cluster, privatization, cooperation or clustering mechanisms.

Kirish. Ko'plab rivojlangan va jahon iqtisodiyotida yetakchi o'rinni egallagan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, raqobatbardoshlikni ta'minlash va dunyo bozorlarida o'rnini topish, birinchi navbatda iqtisodiyotni izchil isloh qilish, tarkibiy o'zgartirish va diversifikatsiya qilishni chuqurlashtirish, yuqori texnologiyalarga asoslangan yangi korxonalar va ishlab chiqarish tarmoqlarining jadal rivojlanishini

ta'minlash, faoliyat ko'rsatayotgan quvvatlarni modernizatsiya qilish va texniktexnologik yangilash jarayonlarini tezlashtirish orqali sifatli va raqobatbardosh mahsulot tayyorlashni ta'minlash hisobidan amalga oshirilishi o'z isbotini topmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 23 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5853-son farmonida quyidagi choratalbirlarni amalga oshirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgan, ya'ni "Kooperatsiya va klaster tizimi asosida mahsulot yetishtirish, uni qayta ishlash, saqlash va ichki hamda tashqi bozorlarga sotish tizimi yo'lga qo'yiladi"[1].

Tadqiqot jarayonida qiyosiy, mantiqiy va abstrakt fikrlash usullaridan foydalanildi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining raqobatbardoshligi mikroiqtsodiy kategoriya hisoblanadi, shuning uchun ham uning darajasini ko'tarish iqtisodiyotning agrar soha sub'ektlarining manfaatlari in'ikosi hisoblanadi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetkazib berishda raqobatbardoshligining dialektikligi shundan iboratki, aynan unda qishloq xo'jaligi sohasi va davlatning iqtisodiy manfaatlarining birligi, shu bilan birgalikda qarama-qarshiligi ham namoyon bo'ladi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligi milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligi nuqtai nazaridan qaraladi, ya'ni bir tomondan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligining darajasi ma'lum bir darajada makroiqtisodiyot omillar bilan aniqlansa, ularni tartibga solib turilishi esa davlatning vakolatida bo'ladi. Boshqa bir tarafdin esa, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining raqobatbardoshlik o'rnini mustahkamlash umumdavlat iqtisodiy manfaatlar sohasiga qarashli bo'lgan.

Mamlakat hududlarining raqobatbardosh salohiyatini ro'yobga chiqarish maqsadida hududiy-ishlab chiqarish klasterlari tarmog'ini yaratishni, shuningdek mamlakatning hududlarida bir qator yuqori texnologik klasterlarni shakllantirishni nazarda tutadigan uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish kontseptsiyasi ishlab chiqilishini taqozo etadi.

Qishloq xo'jaligining tarmoqlararo integratsiyasi bu aksionizatsiya, kooperatsiya yoki klasterlash mexanizmlaridan foydalangan holda birgalikdagi

faoliyatni tashkil etishdir. Bugungi kunda yirik xo'jaliklar o'zlarining rivojlanishini aktsionizatsiya mexanizmlaridan, o'rta va kichik xo'jaliklar - kooperatsiya va klasterlash mexanizmlaridan foydalangan holda ta'minlamoqda.

Jahon amaliyoti ko'rsatib turibdiki, klasterlar qishloq xo'jaligi korxonalarining raqobat muhitida ishlashining iqtisodiy mexanizmini moslashtirish shakllaridan biri bo'lib, agrosanoat ishlab chiqarishni rivojlantirishni jadallashtirish, ayrim xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va qishloq xo'jaligi mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirish, innovatsion jarayonlarni samarali tashkil etilishini ta'minlash, savdo hajmini kengaytirish maqsadida o'ziga xos iqtisodiy makonni shakllantirish, kapital va resurslardan samarali foydalanish kabilardir.

Klaster hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda "o'sish nuqtasi" bo'lganligi sababli, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini klasterlash agrar sektorning barqaror rivojlanishini ta'minlash va qishloq xo'jaligining raqobatbardoshligini oshirishning asosiy omillaridan biridir. Qishloq xo'jaligining raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha agrosanoat klasteri bir qator xususiyatlarga ega:

1. Agrosanoat hududiy klasteri - bu agrosanoat ishlab chiqarish masalalari bilan shug'ullanadigan, geografik jihatdan yetarlicha yaqin bo'lgan bir yoki bir nechta (qishloq xo'jaligiga qo'shni) tarmoqlar (qishloq xo'jaligi mahsulotlarini geografik lokalizatsiya qilish) bilan shug'ullanadigan korxonalar, muassasalar yoki boshqa tashkilotlarning ixtiyoriy birlashmasi.

2. Raqobat ustunligi nafaqat tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan, balki ularning hududiy ko'p bosqichli va ko'p tarmoqli birlashmalari tomonidan yaratiladi.

3. Iste'molchilarni zabt etishni alohida qishloq xo'jaligi emas, balki hududiy korxonalar kompleksi - klaster amalga oshiradi.

4. Klaster doirasida resurslarning kontsentratsiyasi amalga oshiriladi, ulardan foydalanish barcha ishtirokchilar uchun belgilangan va ular tomonidan qabul qilingan umumiy maqsadga erishishga qaratilgan bo'lib, yagona iqtisodiy va axborot makoni yaratiladi, ishchi kuchini boshqarish, intellektual kapitalni birlashtirish va moliyaviy resurslar bilan o'zaro qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari paydo bo'ladi.

5. Klaster sub'ektlari birgalikda davlat organlarida klaster a'zolari manfaatlarini himoya qilishi mumkin.

6. Klaster shakllanishi yangi ish o'rinlarini yaratishi va shu bilan islohotlar va makrotuzilmaviy beqarorlashtirish jarayonlari oldida doimiy ish bilan ta'minlanishi mumkin.

7. Klaster shakllanishlari yuqori darajadagi raqobatbardoshlikka ega, chunki ular quyidagilarga imkon beradi:

- katta hajmdagi mahsulotlarni ishlab chiqarish;
- mustaqil korxonalariga nisbatan barqaror raqobatbardosh ustunliklarni yaratish;
- samarali marketing siyosatini olib borish;
- yuqori malakali kadrlarni tayorlash;
- innovatsion texnologiyalarni joriy etish;
- ekologik toza va sifatli mahsulotlar ishlab chiqarish uchun progressiv sifat standartlaridan foydalanish;
- sinergiya ta'sirida ishlab chiqarish xarajatlari darajasini pasaytirish va ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini yaxshilash, shu jumladan sifat menejmenti, logistika, muhandislik, axborot texnologiyalari yondashuvlarini birlashtirish;
- qishloq xo'jaligi mahsulotlarining jahon bozorlariga chiqish imkoniyati tufayli mahsulotlarni sotish bozorlarini kengaytirish;
- bozorda talab va taklif, shuningdek raqobatchilarning yutuqlari to'g'risida ma'lumot olish va almashish uchun samarali tizim yaratish.

Klaster rivojlanishi qishloq xo'jaligi va umuman agrosanoat majmuasining raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida zamonaviy innovatsion iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatiga aylanishi mumkin.

Xulosa: Xulosa qiladigan bo'lsak, mamlakatimiz qishloq xo'jaligi uchun klasterlashtirishning afzalliklari quyidagicha bo'lishi maqsadga muvofiqdir:

- birlashtirilgan kapitallarni bo'lishish va yangiliklarni tezlashtirish qobiliyati;
- resurslardan birgalikda foydalanish, moddiy-texnik ta'minotni sotib olish va saqlashda tejash;

- agrosanoat majmuasining har bir alohida korxonasi hududiga, faoliyat ko'lamiga va faoliyatining o'ziga xos xususiyatlariga muvofiq xo'jalikarning samarali ixtisoslashuvini aniqlash;
- bozorlarni ixtisoslashuvi va faoliyatining imkoniyatlariga muvofiq taqsimlash, samarasiz raqobatni oldini olish;
- kooperatsiyadan ko'lamlarni tejash va kichik korxonalar deb nomlangan kamchiliklarni bartaraf etish, ba'zi xarajatlarni kamaytirish;
- hamkorlik va sinergiya natijasida erishilgan xatarlarni kamaytirish va taqsimlash;
- qishloq xo'jaligi tarmoqlarining raqobatbardoshlik darajasini oshirish;
- yakka tartibdagi korxonalar va tarmoq barqarorligini oshirish;
- uzoq muddatli, shu jumladan ishlab chiqaruvchi va iste'molchi o'rtasidagi munosabatlarni o'rnatish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Isroilov F. M., Rakhmonov F. A., ugli Ungarov D. Y. HIGH RESPONSIBILITY (SENSITIVITY) AND ACCURACY OF TEMPERATURE SENSORS FACTORS OF ACHIEVEMENT AND RELIABLE OPERATION //International Academic Research Journal Impact Factor 7.4. – 2023. – T. 2. – №. 1. – С. 163-169.
2. Abduxakimovich R. F. et al. ISO 14000 SERIYALI XALQARO STANDARTLAR BO'YICHA EKOLOGIK MENEJMENT TIZIMI VA ATROF-MUHITNI BOSHQARISHNING XALQARO STANDARTLARI //World scientific research journal. – 2022. – T. 2. – №. 2. – С. 20-26.
3. Isroilov F. M. et al. O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SIFAT MENEJMENTI TIZIMLARIGA O 'RNATUVCHI MEYORIY STANDART TALABLAR //Студенческий вестник. – 2021. – №. 21-10. – С. 70-72.
4. Шертайлаков Ф. М., Ўнгаров Ж. Й. ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР МИҚЁСИДА МУВОФИҚЛИКНИ БАҲОЛАШ ФАОЛИЯТДА ISO 9001: 2008 СТАНДАРТИ БИЛАН ISO 9001: 2015 СТАНДАРТИ ТАҲЛИЛИ //World scientific research journal. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 27-38.

5. Мухаммадиев Б. С. МАШИННЫЙ МЕТОД ПРОЕКТИРОВАНИЯ ПРЕОБРАЗОВАТЕЛЕЙ //E Conference Zone. – 2022. – С. 201-205.

6. Saparovich M. B. THE PROCESS OF DISTANCE LEARNING OF STUDENTS IN A TECHNICAL UNIVERSITY //Neo Scientific Peer Reviewed Journal. – 2023. – Т. 10. – С. 71-75.